

Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Instagram: TRT Arşiv Örneği

Seda KANDEMİR*

Öz

Bir toplum geçmişiyile var olur, ortak bir kültüre sahiptir. Bu ortak kültürün de kolektif bir belleği mevcuttur. Bu bellek; toplumun geçmişini diri tutar, ortak bir söyleme ve bilince kapı aralar. Kültürel bellek, toplumun geçmişinden güç alarak şimdiye ve geleceğe daha sağlam adımlarla ilerlemesini sağlarken aynı zamanda geçmişle yüzleşmesine de vesile olur. Bir milletin geçmişiyile olan bağı ne kadar kuvvetli ise o millet kültürüne daha çok sahip çıkar. Geçmişle kurulan etkileşim bugünü anlamlandırmaya ve geleceği oluşturmaya yardımcı olur. Bu çalışmada kültürel belleğin devamını sağlamada sosyal medyanın önemi üzerinde durulacaktır. Kültürel belleğin sosyal medya üzerinden aktarımının nasıl gerçekleştiğine dair bir değerlendirme yapılacaktır. Araştırmanın kuramsal altyapısı, Jan Assmann'ın kültürel bellek kavramı çerçevesinde temellendirilmiştir. Kültürel bellek olgusu; hafıza, hatırlama, toplumsal bellek kavramları etrafında ele alınmıştır. Bu araştırmanın amacı; sosyal medya platformu olan Instagram'ın kültürel bellek aktarımındaki işlevini ortaya çıkarmaktır. Bu çerçevede TRT Arşivin Instagram hesabında bu aktarımı nasıl gerçekleştirdiği incelenmiştir. Araştırma nitel bir araştırmadır. TRT Arşiv Instagram hesabı kültürel bellek bağlamında içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, TRT Arşivin kültürel bellek aktarımında önemli bir işleve sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Bellek, Sosyal Medya, Instagram, Toplumsal Hafıza, Kolektif Bellek

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü,
seda.kandemir@istanbul.edu.tr

Kandemir, S. (2022). Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Instagram: TRT Arşiv Örneği. TRT Akademi, 7 (14), 82-103.
DOI: 10.37679/trta.1010508

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 15.10.2021

Revizyon Tarihi: 01.12.2021

Kabul Tarihi: 14.01.2022

ORCID ID: 0000-0003-3751-2678 DOI: 10.37679/trta.1010508

Instagram As a Cultural Memory Transmitter: The Example of TRT Arşiv

Seda KANDEMİR

Abstract

A society has a common culture. This common culture also has a collective memory. This memory keeps the society's past alive. While cultural memory enables the society to take stronger steps towards the present and the future by taking strength from its past. The stronger the bond of a nation with its past, the more it will protect the culture of that nation. Interaction with the past helps to make sense of the present and create the future. In this study, the importance of social media in ensuring the continuity of cultural memory will be emphasized. An evaluation will be made on how the transfer of cultural memory through social media takes place. The theoretical background of the research is based on Jan Assmann's concept of cultural memory. The phenomenon of cultural memory; memory, recollection, social memory concepts. The research is a qualitative research. TRT Archive Instagram account was evaluated by content analysis method in the context of cultural memory. As a result, it has been revealed that TRT Archive has an important function in the transfer of cultural memory.

Keywords: Cultural Memory, Social Media, Instagram, Social Memory, Collective Memory

Research Paper

Received: 15.10.2021

Revised: 01.12.2021

Accepted: 14.01.2022

1. Giriş

Geçmiş; maddi olanın ya da maddi bir nesnenin kişinin duygusu içinde açıklanabileceği bir kavramdır (Benjamin, 1995, s. 180). Bellek ise, varoluş sebebi olan geçmişin saklandığı, geçmişten bağımsız düşünülmesi imkânsız olan bir kavramdır. Anımsama, zamansal olarak geçmişe ait bir çağrışım içermektedir ancak şimdi ile arasında belli belirsiz ince bir çizgi vardır ve kendi ifadesini bu ince çizgi kadar bulmakta ve bir anlam kazanmaktadır. Bu ince çizgi, geçmiş ile şimdi arasında bir köprü işlevi görmektedir ve belleğin canlı kalmasını sağlamakta, onu farklı kılmaktadır (Huysen, 1999, s. 13).

Hafıza; derin bir bilinç akışı sağlayarak ideolojik bir işlev üstlenmektedir. Bireyin ve toplumun kimlik oluşumunda hafıza önemli bir işleve sahiptir. Kültürel olarak toplumsal bir bütün yaratmada ve ilişkisel bağlamda bireyleri bir araya getirmede büyük bir rol üstlenmektedir. Bireylerin ve toplumların kimliklerinin oluşmasında geçmişle şimdi arasında köprü kurarak, toplumsal yapılanmalara zemin hazırlamaktadır (Bourdieu, 1986, s. 483).

Hall; kimlikleri, geçmiş anlatıları yoluyla konumlandırıldığımız ve aynı zamanda kendimizi de belli bir yapı üzerinde konumlandırmaya gereksinim duyduğumuz kodlamalar olarak tanımlamaktadır (Hall, akt. Huysen, 1999, s. 11).

Bu kodlamalar kültürel belleğimizin bir parçasıdır. Kültürel belleğin oluşması kadar bu kodlamaların doğru açıklanması da önem arz etmektedir. Doğru yorumlanmayan bir geçmiş anlatısı, toplumsal olanın yanlış aktarılmasına dolayısıyla doğrunun yerini yanlışın almasına ve bellekte bu şekilde yer etmesine sebebiyet verebilmektedir.

Her bir hatırlama, başkalarının da sahip olduğu bir düşünceler kümesiyle ilişki hâlinindedir: kişiler, mekânlar, tarihler, sözcükler gibi, parçası olduğumuz veya parçası hâline getirildiğimiz toplumun maddi ve manevi tüm yaşamlarıyla birlikte ortaya çıkar (Connerton, 1999, s. 60).

Hafızamız, hatırlama ile unutma arasında devingen bir yapıda hareket eder. Halbwachs'a (2016) göre hafızanın toplumsal olarak oluşturulan çerçeveleri vardır. Anıların konumlandığı, anılar tarafından inşa edilen bu çerçeveler değiştikçe ve birbirleriyle kesişimleri azaldıkça hafızada yer eden bu anıların hatırlanması zorlaşır.

Pek çok anıyı, yalnızca zaman aktıkça yaşamımızın bir dönemi ile şu an arasındaki mesafenin büyümesi yüzünden değil, artık aynı insanların arasında yaşamadığımız için eski olayları bize hatırlatabilecek tanıkların çoğu ortadan kaybolduğu için unutturuz.

Bazen geçmişimize ait dönemlerden yalnızca az miktarda anının kalması için mekân değiştirmemiz, meslek değiştirmemiz, bir aileden başka bir aileye geçmemiz, savaş ya da devrim gibi bir olayın bizi çevreleyen toplumsal ortamı dönüştürmesi yeterlidir. Bunun aksine gençliğimizin geçtiği memlekete yapılan biryolculuğun, bir çocukluk arkadaşıyla karşılaşmanın hafızamızı uyandırmak ve tazelemek gibi bir etkisi vardır. Anılarımız ortadan kalkmamıştır; yalnızca diğerlerinin hafızalarında, nesnelere değişmeyen görünümünde saklanmaktadır (Halbwachs, 2016).

Bu çalışmada Instagram bir dijital hafıza mekânı olarak ele alınmaktadır. Hafıza mekânları belleğin oluşumunda, birçok boyuta sahip, önemli buluşma yerleridir. Bireyselliğin topluluğa uyarlanması, simgeleştirme, sosyal alana taşıma hafıza mekânlarıyla sağlanmaktadır. Hafıza, her bir katmanıyla birbiriyle bağlantılı ve birbirine bağlıdır ve birbiriyle kaynaşmış hâlde bir çerçeve sağlamasıyla önem kazanmaktadır (Nora, 2006, s. 10).

Benjamin (1995, s. 87) mekânı bellekle ilişkilendirdiği yorumunda, mekânı hem bireyin evreni hem de bireyi muhafaza eden yerler olarak ifade etmektedir. Bir mekânda yaşarken o mekânda izler bırakıldığını ve bu izlerin iç mekânlarda daha çok vurgulandığını belirtmektedir.

Bir toplumun geçmişi geleceğini de şekillendirmektedir. Kolektif bir hafızaya sahip olan her toplum ortak bir kültürü ihtiva etmektedir. Kolektif hafıza, toplumun geçmişini diri tutarak ortak bir söylem ve bilinç oluşmasına katkı sağlamaktadır. Kültürel bellek ise geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurarak; toplumun geleceğinin inşasında önemli bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda toplumun geçmişiyle yüzleşmesine de vesile olmaktadır. Bir toplumun geçmişiyle kurduğu bağ, kültürünü anlayabilmesi açısından önemlidir. Çünkü geçmişle kurulan etkileşim, bugünü doğru anlamlandırabilmenin kapısını aralamaktadır.

Kültür; bir toplumun tarihidir, dilidir, dinidir, geleneğidir, örfüdür, âdetidir. Kısacası kültür, toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutan ortak değerler bütünüdür.

Kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan bir olgudur. Kültür aktarımı döneme göre değişiklik gösterirken kültür kolay kolay değişmez. Çünkü kültür ortadan kalkarsa bir millettensez etmek olanaksızlaşır. Kültür aktarımı eski çağlarda duvara çizilen resimler, ritüeller, ayinler aracılığıyla gerçekleştirilirken, modern çağlarda kitle iletişim araçları kültürün aktarımında önemli bir işleve sahip olmuştur. Yıllar geçtikçe kültür aktarımını sağlayan araçlar değişse de kültürel aktarım durmaksızın devam etmektedir. Sembolik dil yenilenmektedir, değişime ve dönüşüme uğramaktadır ama kültür aynı kalmaktadır (Assmann, 2001, s. 23).

Yeni medya çağında bu araçlarda da değişim meydana gelmiştir ve kültürel belleğin inşacıları olarak sosyal medya, geleneksel medya araçlarının güçlü bir alternatifi olarak karşımıza çıkmıştır. Artık sosyal becerilerimizle örtüşen ve bizimle uyumlanan araçlar hayatımıza dâhil olmuştur. İnternet ve sosyal medya aracılığıyla tüm dünyada aynı anda birçok imge dolaşıma sokulmaktadır. Dolayısıyla dolaşıma sokulan her bir imge dijital belleğin oluşması için bir araç hâline gelmektedir. Bu sayede World Wide Web’de yer alan her ürün başka insanların ve çoğu asla bilinmeyecek olan izleyicilerin tüketimine sunulmaktadır (Dijck, 2007, s. 48).

Kültürel bellek öğeleri de bu dijital çağın birer imgesi olarak çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Aynı zamanda dijitalleşme ile birlikte kullandığımız araçlar; içinde yaşadığımız anı da kayıt altına alarak sürekli devinim hâlinde olan bir bellek inşasına alan açmaktadır.

Bu çalışmada kültürel belleğin devamını sağlamada sosyal medyanın önemi üzerinde durulacaktır. Kültürel belleğin sosyal medya üzerinden aktarımının nasıl gerçekleştiğine dair bir değerlendirme yapılacaktır.

2. Sosyal Medya Hafızamızı mı Tazeliyor? Kültürel Belleğin İnşa Sürecinde Sosyal Medya

Bellek, anlardan oluşur. Anlar dün ve bugünün toplamıdır. Bellek bu anları yeniden deneyimlememizi ve yeniden yaratmamızı sağlar.

“Şu sonsuz nostaljik yeniden inşa... Eğer ulaşılabilirse halkın bir yerlerde bir özü, popüler dünyanın her nasılsa kaybolup gitmiş ama geçmişleriyle bağı baştan başa kurularak yeniden inşa edilebilecek bir özü olduğu...” nu görmezden gelmeden sosyal medyanın gücü ile kültürel belleğimiz canlı tutulabilir (Williams, 1998, s.3).

TRT Arşiv gibi tarihsel olayların görsel kayıtlarını sosyal medya üzerinden dolaşıma sokarak tüm hafıza mekânları kültürel belleğin yeniden inşa sürecine katkı sağlamaya devam etmektedir. Toplumlar tarihin tozlu sayfalarına bugünün penceresinden bakmaktadır. Geleneksel kitle iletişim araçları gibi sosyal medya da tarihsel olanı toplumsala aktaran, bir aracı, bir köprü görevi üstlenmektedir. Sosyal medya aracılığıyla tarihsel olan, tabiri caizse, sürekli yeniden inşa edilmekte, hatırlanmakta ve hatırlatılmaktadır.

Assmann (2001, s. 25) belleğin, Maurice Halbwachs’ın (2016) kavramsallaştırdığı “toplumsal çerçeve” ile birlikte kültürel çerçevenin de oluşturulmasıyla korunup geleceğe taşınabileceğini ileri sürmektedir.

Assmann’a (2001, s. 25) göre bellek dört farklı dış boyuta sahiptir. İnsanın taklit

etme yoluyla edindiği “mimetik belleği”; şimdiki zamanda geçmişi hatırlamasını sağlayan şeyler dünyasının oluşturduğu “nesnelere belleği”; başkalarıyla iletişimde bulunmasıyla oluşan “iletişimsel belleği” vardır. Tüm bunların iç içe geçmesi, anlamsal olarak bütünlük oluşturması ve anlam aktarımını gerçekleştirmesiyle birlikte “kültürel bellek” oluşmaktadır.

Assmann’a (2001) göre bellek dört farklı dış boyuta sahiptir. İnsanın taklit etme yoluyla edindiği “mimetik belleği”; şimdiki zamanda geçmişi hatırlamasını sağlayan şeyler dünyasının oluşturduğu “nesnelere belleği”; başkalarıyla iletişimde bulunmasıyla oluşan “iletişimsel belleği” vardır. Tüm bunların iç içe geçmesi, anlamsal olarak bütünlük oluşturması ve anlam aktarımını gerçekleştirmesiyle birlikte “kültürel bellek” oluşmaktadır (Assmann, 2001, s. 25).

Kültürel belleğin oluşumuna etki eden bazı unsurlar vardır. Kültürel bellekten bahsederken öncelikle bu unsurların önemine değinmek gerekmektedir. Kültür, bir toplumu toplum yapan en önemli öğedir. Kültürü olan bir toplum, yazılı, yazısız kurallara, gelenek ve göreneklere, örf ve âdetlere sahiptir. Bir dili vardır ve bu kullanılan dil kültür aktarımını da beraberinde getirir. Her toplum kullandığı dil aracılığıyla kültürünü kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Her kültürün kendine ait özellikler barındırıyor olması da bundan mütevellittir. Toplumlara birbirinden farklı kılan kültürel yapılarıdır. Bir toplum, kültüründen bağımsız düşünülemez çünkü toplumun çerçevesini belirleyen kültürel dokusudur. Kültür de toplumdan bağımsız hiçbir anlam ifade edemez. Bir kültürden söz edebilmek için o kültürün bir topluma ait olması gerekmektedir. Kültür tek başına bir anlama sahip değildir. Bu bağlamda denebilir ki, kültür ve toplum birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir bütünlük ta kendisidir. Ayrıca insan faktörü olmadan ne kültürden ne de toplumdan bahsedilebilir.

Kültür tüm anlamını toplumu oluşturan insanlar aracılığıyla kazanmaktadır. Kültürel bellek de insanın deneyimleri ve toplumsal tarihiyle ortaya çıkabilir. Biyolojik olarak kendinden sonra gelen kuşağa aktarılamayan kültürel belleğin silinmemesi için kuşaklar boyunca canlı tutulması sağlanmalıdır (Assmann 2001, s. 91).

Walter Ong; yazının sözün salt kâğıda aktarımı olmadığını, aynı zamanda zihin dünyasında gerçekleşen yeni bir düzenleme olduğunu belirtmektedir (1999, s. 30-40). Yazının icat edilmesiyle birlikte bir devir kapanmış ve sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş sağlanmıştır. Bununla birlikte artık tarihsel olan kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla kültürel bellek de başka pratikler yoluyla aktarılmaya devam etmiştir. İnsanların belleğindeki bilgiyi oluşturan toplumsal yaşamıdır, yaşadığı kültürdür, kültürel birikimidir. Bellek, insanın tüm yaşamına sirayet eden, kapsayıcı bir anlar ve anımsamalar bütünüdür.

Yaşanılan kültürün ortak değerleri, sembolik ve simgesel anlam araçları mevcuttur. Bu araçları kuşaklarca anlamlandırabilmenin yolu kültürel belleğin korunmasından geçmektedir. Bu anlamda kültürel bellek taşıyıcıları bir toplumun hafızasının devamı için çok etkili ve önemlidir.

Assman'a (2001, s. 57) göre kültürel belleğin özel taşıyıcıları vardır. Bu taşıyıcılar dönemsel olarak değişkenlik gösterebilir. Sözlü kültür ortamından yazılı kültüre geçişte kültürel belleği taşıma ve aktarma işlevi başka araçlarla sağlanmaya başlanmıştır. Her dönemin kendine özgü kültürel araçları belleğin hatırlatıcı görevini ifa etmesini farklı yol ve yöntemlerle gerçekleştirmektedir. Araçlar değişse de bellek dimdik ayakta durmak zorundadır.

İçinde bulunduğumuz dijital çağda kültürel belleğin geleneksel pratiklerden modern pratiklere geçişi de kolaylaşmıştır. Kitle iletişim araçları kültürel belleği taşıyan aynı zamanda yeni bir bellek de inşa etmiştir. Şimdi ise televizyon bir kültürel bellek ögesi olarak karşımıza çıkmakta ve onu sosyal medya izlemektedir. Televizyon çağında inşa edilen kültürel belleğin taşıyıcısı olma görevi günümüzde sosyal medyaya verilmiştir.

Ong'un görüşüne göre; sözel ve görsel olan tarihi sistematik, birikimli ve tutarlı bir şekilde kayıt altına almaz. Aksine unutturur, hatırlatır, filtreler ve çağırıştır. Bu tarif bellek aktarımı için de geçerli bir tariftir. Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen kültürel bellek aktarımının, Ong'un bu tanımlamasına denk düştüğünü söylemekte fayda vardır (Ong, 1999).

Sontag, fotoğrafın bir temsil olmadığını ileri sürmektedir. Temsilden ziyade gerçek olanı direkt kaydeden ve geçmişten günümüze kadar taşınmış olan bir iz olduğunu söylemektedir (Sontag 1978'den aktaran Lister ve Wells, 2001, s. 76-89). Fotoğraf gibi video kaydı da Sontag'ın bahsettiği gibi bir iz olarak görülebilir. Şimdiki anda tekrarlanan bellek görsel olandan beslenir.

Kültürel bellek geçmişle bağlantılıdır ancak kendini "şimdi"de bulur ve yeniden yaratır. Hatırlama ve unutma eylemi kültürel belleği yeniden kurar (Jedlowski, 2001, s. 30).

Toplumsal bellek; kültürel değerlerin yaratılması, geliştirilmesi, korunarak geleceğe taşınması sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Toplumun bir arada kalması; deneyimlerin, kültürel birikimin ve toplumsalı içeren bilgi birikiminin sonraki kuşağa aktarılmasıyla sağlanmaktadır. Bir toplumu etkileyen siyasi, toplumsal, kültürel vs. gibi olguların incelenmesi toplumsal belleğin aktarılması meselesiyle doğrudan ilişkilidir (Boym, 2009, s. 92).

Toplumsal hafızamız, yaşadığımız yüzyılda, her şeyin hızla tüketildiği bu çağa karşı bir tür direnme mekanizması olarak işlemektedir. Geçmişini anmak insanın varoluşuyla ilgilidir. İnsanı tamamlar ve şimdiye daha çok bağlanmasını sağlar.

Toplumsal bellek, Maurice Halbwachs'a (2016) göre; grup kimlikleriyle kendini var etmekte olup komşuluk ilişkileri, ortaklıklar, politik ve ticari yaşam deneyimleri gibi kişilerin yaşamsal kesişme noktalarında buluşmasıyla oluşmaktadır. Toplumsal bellek ortak deneyimleri içermektedir.

Toplumsal bellek geçmişle olan bağımızdır. Luis Bunuel belleği, "Belleğimiz; tutarlılığımız, aklımız, duygumuz, hatta eylemimizdir. Onsuz birer hiçiz." şeklinde ifade etmektedir (Huysen, 1999, s. 13).

Toplumsal bellek, üç öge etrafında oluşmaktadır: sosyal olarak dolayımlanan bireysel hafıza, sosyal dolayım için gereken kültürel normlar ve kültürel normlar aracılığıyla oluşan bireysel hafıza (Schudson, 1997, s. 348).

"Başkaları beni onları anımsamaya kışkırttığı için anımsarım çünkü başkalarının belleği, benim belleğime yardıma gelir ve benim belleğim, kendine onların belleğinden destek alır" (Connerton, 1999, s. 60). Connerton bunu söylerken sosyal medyaya gönderme yapmıyordu belki ama sosyal medyanın günümüzde yaptığı şey tam da buna benzemektedir. Daha açık bir ifadeyle; sosyal medya, başkalarının belleğini dolaşıma sokarak yine bir başkasının belleğini harekete geçirme işlevi görmektedir. Sosyal medyada paylaşılan her şey, bir başkasının hem dijital hem biyolojik hafızasında yer edinerek toplumsal olarak dolayımlanmaktadır.

Bellek sosyal bir varlıktır. Etkileşime girdikçe bellek de dönüşür, değişir ama ilerlemeye devam eder (Fentress ve Wickham, 1992, s. 7). Sosyal medya kültürel belleği yeniden yaratır.

Halbwachs'a (2016) göre; bellek, sıradan bir zihinsel faaliyet değildir. Karmaşık bir yapısı vardır ve sosyo-kültürel bir etkileşim alanı olarak varlık gösterir. İnsanların bireysel bellekleri anılarıyla oluşmaz. Bireysel bellek insanların yaşadıkları anıları paylaşabildiği sürece, başkalarıyla ortak deneyimlere sahip olduğu sürece oluşmaktadır.

"İnsanın en iyi hatırladığı şey duygularının renklendirdiği anılardır. Ortak toplumsal bellek çerçeveleri mefhumu, diğer insanlarla ve kültürel söylemlerle diyalog içinde olan bir insan bilinci anlayışına dayalıdır." (Boym, 2009, s. 92). Sosyal medya yapısı gereği, anıları sürekli hatırlatır ve canlandırır. Instagram'da uygulanan #tbt akımı; bireysel bellek üzerinden kültürel belleği de harekete geçirme işlevi görmektedir. Çünkü bireysel hafıza toplumsal hafızadan bağımsız düşünülemez.

Geçmişin anı hâline gelmesi için dilde yer bulması ve dolaşıma sokulması gerekmektedir (Huyssen, 1999, s. 13).

Kültür, bir toplumu “biz” yapan, kimliğini oluşturan ve toplumsal aidiyetini güçlendiren bir işleve sahiptir. Ortak kurallar, değerler ve deneyimler ve tüm bunlara olan bağlılık; geçmişin anılarının yeniden yaşatılmasıyla gerçekleşmektedir (Assmann, 2001, s. 21).

Geçmiş bir zamanda meydana gelen olaylar bir toplumun tarihini oluşturur. Geçmişte yaşanan toplumsal olayları kolektif olarak bugün yeniden hatırlayan insanlar bu şekilde ortak duygu ve düşüncelere sahip olurlar. Bu tarihsel olaylar toplumun kolektif belleğini oluşturmaktadır. Kültürün üretilmesini, yayılmasını ve aktarımını gerçekleştiren medya, kolektif belleğin oluşturulmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Ortak duyguların ve anlamların açığa çıkmasını sağlayan medya; kültürel belleğin oluşumunda ve şekillenmesinde en temel aktörlerden biri olarak dikkat çekmektedir (Assmann, 2001, s. 140).

Dikkatimiz şimdiki zamanda oldukça geçmişin üzeri örtülerek toplumsal belleğimiz yıkıma uğrayabilmektedir. Tarihsel anlatıların inandırıcılığı bir yana, onların varlığından bile haberdar olmak ve uzun vadede tarihsel bütünlüğü kavrayabilmek oldukça zorlaşmaktadır. Bir toplumun tarihini unutacak duruma gelmesi ve hatta unutulması hâlinde o topluma ait kültürel bellek de kalıcı olarak silinme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır (Connerton, 1999, s. 92).

3. TRT Arşiv Instagram Hesabının Kültürel Bellek Aktarımındaki Rolü

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Bulgular

Dijital teknolojilerin ve internetin yaygınlaşması ve hayatın her alanında ve herkesin erişimine açık bir şekilde kullanılır hâle gelmesiyle insana ve hayata dair olanın bir başkası ile paylaşılması kolaylaşmıştır. Anıların biriktirilip aynı anda dolaşıma sokulması eş zamanlı olarak gerçekleşmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçları bilhassa televizyon, kültürel bellek aktarımında önemli bir işleve sahip olmuştur. Günümüzde sosyal medya bunu televizyondan devralmış ve kültürel bellek aktarımının çok daha etkili bir şekilde uygulanabilmesine imkân tanımıştır. Eş zamanlılık ve etkileşim olanağı sosyal medyayı geleneksel kitle iletişim araçlarının yapamadığını yapmasını sağlamaktadır.

Bir kültürel belleğe işlenen kültür ürününün küresel bağlamda hızlı bir şekilde dolaşıma sokulmasını ve eş zamanlı olarak etkileşime girilebilmesini sağlayan sosyal medya, kültürel bellek aktarımında gelecekte de önemini korumaya devam edecektir. Bunun yanı sıra gelişen teknolojilerle birlikte sosyal medya da hem kül-

türel bir öge olarak topluma dâhil olmakta hem de kültürel belleğin sürekli canlı tutulmasına alan açmaktadır.

Tekrar, kültürel belleği canlı tutan ve kuşaktan kuşağa taşınmasını sağlayan en önemli öğelerden biridir. Toplumunu derinden etkileyen ve bu şekilde toplumun kolektif belleğinde yer edinmiş bir olayın ya da durumun bile sonsuza kadar hatırlanması mümkün değildir. Ancak tekrar edilerek hatırlatılmasıyla unutma/unutturma riski ortadan kalkabilir. Bu şekilde “olaylar dizisinin sonsuzda kaybolması önlenir ve bir ortak kültürün unsurları olarak tanınabilir ve hatırlanabilir örneklerle dönüşmesi sağlanır” (Assmann, 2001, s. 21).

Assmann’ın (2001) bahsettiği bu tekrar etme durumunu, TRT Arşiv, sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Sosyal medya üzerinden paylaşılan her gönderi takipçiler aracılığıyla sürekli dolaşıma sokulmaktadır. TRT Arşiv sosyal medyayı kullanarak, aynı anda birçok insanın bu görüntüleri izlemesine ve tarihsel ve toplumsal bir olayı hatırlamasına vesile olmaktadır. Kültürel bellek aktarımı bu tekrarlar sayesinde sürekli olarak devam etmektedir.

Araştırmanın kuramsal altyapısı Jan Assmann’ın kültürel bellek kavramı çerçevesinde temellendirilmiştir. Kültürel bellek olgusu; hafıza, hatırlama, toplumsal bellek kavramları etrafında ele alınacaktır.

Bu araştırmanın amacı; sosyal medya platformu olan Instagram’ın kültürel bellek aktarımındaki işlevini ortaya çıkarmaktır. Bu çerçevede TRT Arşivin Instagram hesabında bu aktarımı nasıl gerçekleştirdiği incelenecektir. Bu amaca istinaden araştırma boyunca şu sorulara cevap aranacaktır:

1. TRT Arşiv Instagram hesabında ne tür kültürel bellek öğelerine yer verilmektedir?
2. TRT Arşiv hesabı özelinde Instagram’da kültürel bellek aktarımı nasıl gerçekleştirilmektedir?

Araştırma nitel bir araştırmadır. Araştırmanın evreni Instagram; örneklemi ise TRT Arşiv Instagram hesabıdır. Araştırmanın güncel verilere dayalı olması için, araştırmaya sadece TRT Arşiv Instagram hesabında 2021 Ocak ayından itibaren yapılan paylaşımlar dâhil edilmiştir. Örneklem seçilirken tüm birimlerin eşit seçilme şansına sahip olduğu basit rastgele örnekleme yöntemi ile bir başlangıç tarihi belirlenmiştir. Bu tarihten itibaren söz konusu Instagram hesabında dört hafta boyunca yapılan paylaşımlar incelenmiştir. Buna göre araştırma; 19 Ağustos 2021 ile 16 Eylül 2021 tarihleri arasında kapsamaktadır ve bu tarih aralığında yapılan paylaşımlar içerik analizine tabii tutulmuştur.

Araştırmaya, hikâye paylaşımları dâhil edilmemiştir. Araştırma TRT Arşivin Instagram hesabıyla sınırlıdır. Bunun sebebi ise TRT Arşivin en çok takipçi sayısına sahip sosyal medya platformunun Instagram olmasıdır. Bu sebeple araştırmada diğer sosyal medya platformlarına yer verilmemiştir.

Bu araştırmanın önemi; başka bir kültürel bellek aktarıcısı olan televizyona ait öğelerin sosyal medya aracılığıyla kültürel bellek ürünü olarak nasıl kullanıldığının araştırılıyor olmasıdır. Hatırı sayılır bir takipçi kitlesine sahip olan ve kendini “Türkiye’nin görsel hafızası” olarak tanımlayan TRT Arşiv Instagram hesabı¹ kültürel belleğin bir taşıyıcısı olduğu varsayımından hareketle araştırmaya değer bulunmuştur.

Araştırma boyunca 19 Ağustos 2021 ile 16 Eylül 2021 tarihleri arasında TRT Arşiv Instagram hesabından paylaşılan gönderiler içerik analizine tabii tutulmuştur. Bu tarihler arasında paylaşılan içerikler kategorilere ayrılmıştır. Sonrasında bu kategoriler kültürel bellek çerçevesinde içerik analizi yöntemiyle incelenerek değerlendirilmiştir.

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. “Niteliksel araştırma, gerçekliğin karmaşık doğasını anlamak için insanların sembollerle algıladığı büyük resmin öznel bir temsilini ortaya koyarak bu özneliği yorumlama faaliyeti olarak açıklanabilir. Sosyal hayatın kalitesini anlamak üzere, gerçeklere derinlemesine bakma ve gerçekleri keşfetme imkânı sunan niteliksel araştırmaların önemi, 1960’lardan bu yana giderek artmaktadır” (Kümbetoğlu, 2006, s. 24).

Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmaktadır. İçerik analizi; psikoloji, sosyoloji, tarih, edebiyat, gazetecilik ve siyasal bilimler gibi farklı alanlarda, değişik amaçlar için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Günümüzde sosyal medya ve internet içerikleri de içerik analizi yöntemiyle araştırılmakta, nitel ve nicel veriler elde edilerek sonuçlar analiz edilmektedir.

İnternet çalışmalarında içerik çözümlemesi ve söylem çözümlemesinin yoğun olarak kullanıldığını belirten Jensen (2002), internetin özel bir analitik nesne olduğunu ve kendi verisini kendisinin ürettiğini ısrarla vurgulamaktadır. Nitel içerik çözümlemesi yapılırken belli temalar etrafında konuların ya da olguların ne şekilde ve ne sıklıkla ifade edildiği incelenmektedir (Mayring, 2011, s. 116).

Bu çalışmada ilk olarak TRT Arşiv hesabının günde kaç paylaşım yaptığına bakılmıştır. Araştırmaya dâhil olan günlerde genellikle dengeli bir şekilde paylaşım

¹ TRT Arşiv Instagram hesabı 14.10.2021 tarihi itibarıyla 1.5 milyon takipçiyeye sahiptir. <https://www.instagram.com/trtarşiv/?hl=tr> Erişim tarihi: 14.10.2021

yapıldığı görülmüştür. Bu paylaşımlar sadece video içeriklerdir.

Yapılan paylaşımlar betimsel olarak incelendiğinde; paylaşılan videoların içeriğine göre beş farklı kategori karşımıza çıkmaktadır. Birbirine benzer içerikler tek bir kategori altında toplanmıştır.

Buna göre:

1. Müzik/Şiir/Dans videoları
2. Haber/Belgesel videoları
3. Film/Dizi/Program videoları
4. Halk röportajları
5. Özel gün/Anma videoları

şeklinde kategorisel bir ayırım yapılmıştır. Bu kategorilere göre paylaşım sayıları ve sıklığı incelenmiştir.

Paylaşılan videolar bu kategoriler etrafında şekillenmektedir. Hemen hemen her gün düzenli olarak en az üç kategoriyi içeren videolara yer vermeye dikkat edildiği görülmektedir. 19 Ağustos -16 Eylül tarihleri arasında toplamda 87 içerik paylaşılmıştır. Türkiye tarihine damgasını vurmuş sanatçılar, filmler, olaylar, haberler, şehirler, önemli yerler ve önemli şahsiyetlerin TRT'nin arşivinde yer alan videolarının paylaşıldığı görülmektedir. Tablo 1'de bu kategorilere göre bir günde paylaşılan içerik sayıları ve içerik türleri yer almaktadır.

Paylaşımların sayısı ve içerik türleri Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1: Günlere Göre Paylaşım Sayısı ve İçerik Türleri

Tarih	Paylaşım Sayısı	İçerik Türü
19/08/2021	3	Film/Dizi/Program
20/08/2021	3	Film/Dizi/Program, Özel gün/Anma, Haber/Belgesel
21/08/2021	3	Film/Dizi/Program, Müzik/Şiir/Dans (2)
22/08/2021	3	Film/Dizi/Program, Özel gün/Anma, Müzik/Şiir/Dans
23/08/2021	4	Haber/Belgesel (2), Film/Dizi/Program, Özel gün/ Anma

24/08/2021	2	Film/Dizi/Program
25/08/2021	3	Film/Dizi/Program, Müzik/Şiir/Dans, Haber/Belgesel
26/08/2021	4	Haber/Belgesel (2), Film/Dizi/Program, Özel gün/Anma
27/08/2021	3	Film/Dizi/Program, Müzik/Şiir/Dans, Haber/Belgesel
28/08/2021	3	Film/Dizi/Program, Haber/Belgesel, Müzik/Şiir/Dans
29/08/2021	3	Halk röportajları, Müzik/Şiir/Dans, Film/Dizi/Program
30/08/2021	2	Özel gün/Anma
31/08/2021	3	Özel gün/Anma, Haber/Belgesel, Film/Dizi/Program
01/09/2021	4	Müzik/Şiir/Dans, Özel gün/Anma, Film/Dizi/Program, Haber/Belgesel
02/09/2021	3	Müzik/Şiir/Dans, Özel gün/Anma, Haber/Belgesel
03/09/2021	4	Müzik/Şiir/Dans Haber/ Belgesel
04/09/2021	3	Haber/Belgesel Müzik/Şiir/ Dans
05/09/2021	3	Film/Dizi/Program Müzik/ Şiir/Dans
06/09/2021	2	Film/Dizi/Program Halk röportajları
07/09/2021	4	Müzik/Şiir/Dans Haber/ Belgesel
08/09/2021	2	Film/Dizi/Program Haber/ Belgesel
09/09/2021	3	Film/Dizi/Program Haber/ Belgesel
10/09/2021	3	Müzik/Şiir/Dans Haber/ Belgesel

11/09/2021	3	Haber/Belgesel Müzik/Şiir/ Dans
12/09/2021	3	Müzik/Şiir/Dans Haber/ Belgesel
13/09/2021	3	Film/Dizi/Program Halk röportajları
14/09/2021	3	Film/Dizi/Program Müzik/ Şiir/Dans
15/09/2021	3	Film/Dizi/Program Müzik/ Şiir/Dans Haber/Belgesel
16/09/2021	2	Film/Dizi/Program Haber/ Belgesel

TRT Arşiv Instagram hesabında her gün genellikle üçer paylaşım yapıldığı görülmektedir. İçerik türlerine göre baktığımızda da her bir kategoriden en az bir içeriğe yer verilmektedir. Paylaşımların dengeli bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Bu şekilde TRT Arşiv Instagram hesabının, takipçi olarak nitelendirdiğimiz bireylerin anılarını canlandırarak ve toplumsal hafızasını uyandırarak kültürel bellek aktarımına destek olduğu söylenebilir.

Tablo 1’i incelediğimizde 30 Ağustos 2021 tarihinde sadece “Özel Gün/Anma Videoları” kategorisine yer verildiği görülmektedir. Bunun sebebi o gün Zafer Bayramı olmasıdır. Zafer Bayramı dolayısıyla o güne ait eski tarihli videolar paylaşılmış ve toplumsal hafıza yeniden canlandırılmıştır.

Yine aynı kategoride dikkati çeken başka bir unsur da yakın zamanda ölen sanatçılarımızın unutulmayarak eski tarihli konser, program, röportaj ya da belgesellerine yer verilmesidir. Kültürel bellek aktarımında toplumsal tarihe damgasını vurmuş isimlerin ölüm ya da doğum günlerinde anılması son derece önemlidir.

“Haber/Belgesel Videoları” kategorisinde de önemli olaylar, mekânlar ve şahsiyetler hakkında daha evvel yapılmış belgesellere/haberlere yer verildiği görülmektedir.

“Müzik/Şiir/Dans Videoları” kategorisinde de müzik klipleri ya da televizyon programı kayıtları paylaşılmaktadır.

“Film/Dizi/Program Videoları” kategorisinde televizyon skeçlerine sıklıkla yer verildiği gözlenmiştir. Bunun dışında TRT’nin kültleşmiş dizilerinden kesitler takipçiler ile paylaşılmaktadır.

“Halk Röportajları” diğer kategoriler altına yerleştirilemeyeceğinden ayrı bir kategoride verilmiştir.

Araştırmaya dâhil olan günler içinde en az paylaşım yapılan kategori halk röportajları kategorisidir.

Ayrıca bu kategoriler altında paylaşılan gönderiler, videoların içerdiği sembolik öğelere göre temalara ayrılmış ve bu temalara uygun olarak tüm gönderiler ayrı ayrı incelenmiş ve bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu temalar:

1. Mekânlar
2. Tarihi olaylar
3. Gelenek ve görenekler

Paylaşımlarda yer verilen “Tarihi Olaylar” ve “Mekânlar,” milli kimliğin bir sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel bellek ve milli kimlik ilişkisi üzerinden ele aldığımızda; genelde sosyal medyanın özelde ise TRT Arşiv Instagram hesabının toplumun binlerce yıllık geçmişini, gelecek nesillere ulaştırarak geçmiş ve gelecek arasında kurulabilecek bağın araçlarından biri hâline dönüşebileceği söylenebilir.

Bunların dışında “Gelenek ve Görenekler”i hatırlatan paylaşımlara yer verilmesi, kültürel belleğin bir parçası olarak gelenek ve göreneklerin gelecek nesillere aktarılması bağlamında önemlidir.

“Gelenek ve Görenekler” temasına ait videoların Türk kültürünü sembolize ettiğini söylemek gerekir. Halk kültürü ve popüler kültür vurgusu da paylaşılan içeriklerde dikkat çekicidir. Bilhassa birer popüler kültür aracı olan müzik videoları ve televizyon içeriklerine sıklıkla başvurulması nostalji inşasında etkili olabilir.

Nostaljik inşalar kültürel belleği koruyucu bir rol üstlenmektedir.

Pierre Nora’ya (2006) göre, “Geleneksel olanın kaybına yönelik nostalji, belleğe yönelimin temel nedenlerinden” biridir.

“Mekân”a ait veriler Tablo 2’de belirtilmiştir. Bu ve bundan sonraki diğer tablolar da kategoriler kodlanarak verilmiştir.²

² Müzik/Şiir/Dans (MŞD), Haber/Belgesel (HB), Film/Dizi/Program (FDP), Halk röportajları (HR), Özel gün/Anma (ÖGA)

Tablo 2. Hafıza Mekânı İçeren Paylaşımlar

Mekân	Kategori	Hafıza Mekânı
Çalığışu dizisinin geçtiği sahne	FDP	Tekirdağ
Topkapı Sarayı-1,2,3,4 belgeselinin çekildiği yer	HB	Topkapı Sarayı
Cem Karaca ile İstanbul ve Cem Karaca ile Üsküdar programlarının çekildiği yerler	FDP	Sultanahmet, Gülhane Parkı, Topkapı Sarayı, Eminönü, Üsküdar
Turgut Uyar'ın anlatıldığı belgeseldeki arka plan görüntüleri	ÖGA	İstanbul'dan kesitler
Yücel Çakmaklı'nın anlatıldığı belgeseldeki arka plan görüntüleri	HB	Rumeli Hisarı
Sami Hazinses'in anlatıldığı belgeseldeki arka plan görüntüleri	HB	İstanbul'da bir kahvehane, Tarlabası
Türk Filmleri hakkında yapılan belgeselin arka plan görüntüleri	HB	İstanbul görüntüleri
Tele Düldül Yarışması'nın çekildiği yer	FDP	Ankara Haymana Yeşilyurt Köyü
Sümela Manastırı belgeselinin çekildiği yer	HB	Sümela Manastırı/Trabzon
Trafik Sıkışınca programının çekim mekânları	HR	İstanbul'un çeşitli caddelerinden görüntüler

“Geçmiş, kısmen şimdiki zamanda yaşanmaktadır. Herhangi bir fotoğraf, gazete köşesi, renk, ağaç, sokak adı, ritüel, sembol, anıt veya şarkı, daha önce yaşanmış ve deneyimlenmiş bir günlük hayat ile gayri iradi yüzleşmemize yardımcı olabilir” (Rossi, 1982).

TRT Arşivin videolarında sıklıkla eski İstanbul'a ait mekânlara yer verildiği göze çarpmaktadır. Bu paylaşımlarla bir tür İstanbul nostaljisi yapılmaktadır. İstanbul'un semtleri dışında farklı şehirlere ait mekânların paylaşıldığı da görülmektedir. Ama daha çok İstanbul'a yer verilmesi sebebiyle TRT Arşiv Instagram hesabının, İstanbul'daki hafıza mekânlarını hatırlatan bir dijital hafıza mekânı olduğu söylenebilir.

Tablo 3'te “Tarihi Olaylar” teması altında yapılan paylaşımlara ait veriler bulunmaktadır.

Tablo 3. Tarihi Olaylar

Tarihi Olay	Kategori	Milli Kimlik/ Türk Modernleşmesi
Azra Balkan'ın Miss Universe Güzellik Yarışması'na katılması	FDP	Azra Balkan'ın Miss Universe Güzellik Yarışması'nda Türkiye'yi temsil ettiğinin hatırlatılması
Sakarya Meydan Muharebesi	ÖGA	Sakarya Meydan Muharebesi'nin Türkler için önemi
Malazgirt Zaferi	ÖGA	Malazgirt Zaferi'nin Türk milleti için önemi
Başkomutanlık Meydan Muharebesi	HB	Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde kolunu kaybeden Gazi Mehmet Ali Soy'un milli kimliği ve muharebe öyküsü
Kurtuluş Savaşı	FDP	Kurtuluş Savaşı'nın Türkiye için önemi
Sümela Manastırı'nda yaşananlar	HB	Sümela Manastırı'nda gerçekleşen tarihsel olayların Türk milletinin tarihine yansımaları
Ajda Pekkan'ın Yurt Dışı çalışmaları	FDP	Ajda Pekkan'ın Türk müziğinin gelişimine katkıları, yurt dışında yaptığı çalışmalardan söz etmesi
30 Ağustos Zafer Bayramı	ÖGA	Zafer Bayramı'nın önemi
Mazhar Osman Usman'ın Türkiye'de ve dünyada sağlık alanına sunduğu katkılar	HB	Türkiye'de ilk modern ruh sağlığı hastanesinin kuruluş öyküsü

Türkiye'de ilk modern ruh sağlığı hastanesinin kuruluş öyküsüne yer verilmesi Türk toplumunun modernleşme sürecinin hatırlatılmasına dair bir örnektir. Aynı şekilde Ajda Pekkan'ın müziğini Batı Avrupa'ya taşıması ve Azra Balkan'ın Dünya Güzellik Yarışması'na katılması hakkında verdiği röportajların seçilip paylaşılması Türk modernleşmesine bir gönderme olarak düşünülebilir.

Ayrıca Türk kimliğine vurgu yapan bu videoların, milli kimliği yeniden üretme işlevi görerek kültürel bellek aktarımına yardımcı olduğu söylenebilir.

“Tarihi Olaylar” teması altında paylaşılan diğer videolar askeri başarıları vurgulamaktadır. Türk milletinin savaşarak elde ettiği zaferlerin ve sahip olduğu milli değerlerin hatırlatıldığı videolara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Belirlenen kategoriler içinde, Halk röportajları ve Müzik/Şiir/Dans kategorisindeki paylaşım-

lar “Tarihi Olaylar” temasının altında değerlendirilebilecek sembolik bir veri sunmamaktadır.

Kültürel bellek bağlamında TRT Arşiv Instagram hesabını, geçmişin izlerini geleceğe taşıyan bir köprü şeklinde yorumlamak mümkün olabilir.

Bir milletin varlığını devam ettirebilmesi; milli kimliğini hatırlaması, yeniden bu kimliği üretmesiyle ve kültürünü oluşturan öğeleri (türkü, şarkı, dans, masal, kutsal metinler vb.) diri tutmasıyla mümkündür. Bunu sağlayacak olan ise kültürel bellektir. Bir toplumun kültürel belleği; dili, dini, hafıza mekânları, tarihi ile ilişki içinde olması hâlinde oluşmakta ve anlam kazanmaktadır (Assman, 2001).

Bir geleneğin sürdürülmesi ve aktarılması her toplum için önem arz etmektedir. Belleğin gelenekleri hatırlatma ve aktarma özelliğinin kültürel olarak inşa edilebileceğini belirten Assman (2001), kültürel belleğin “gelenek ve iletişimden beslenen kültürel uygulamalar” bütünü olduğuna dikkat çekmektedir. Tablo 4’te “Gelenek ve Görenekler” başlığı altında paylaşılan videolar ve Türk kültürünü sembolik olarak nasıl ifade ettiği belirtilmektedir.

Tablo 4. Gelenek ve Görenekler

Gelenek ve Görenekler	Kategori	Türk Kültürü
Çalığışu dizisinde misafir ağırlama	FDP	Gelen misafire “Anadolu ikramı” yapma
TRT Çocuk ve Halk Oyunları Topluluğu gösterisi	MŞD	Türkiye’ye ait yöresel Halk oyunlarından bir seçki sunulması
En Son Babalar Duyar dizisinden bir akşam yemeği sahnesi	FDP	Türk aile yapısına gönderme yapan sahneler yer verilmesi
Buna Er Meydanı Derler adlı programda Türk müziği kullanımı	ÖGA	Halk kültürünün bir parçası olan türkülerin seslendirilmesi
Ferhan Şensoy’un meddahlık hakkında bilgi vermesi	ÖGA	Meddahlık geleneğinin aktarımı
Türkan Şoray’ın “Zaman Nine” masalını anlatması	FDP	Türk masal geleneğine uygun masal anlatımı
Okullarda beslenmenin önemine dair röportajlar	HR	Türk yemek kültürüne ait bilgiler verilmesi

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere yapılan paylaşımlarda Türk aile yapısı, yemek kültürü, Türk tiyatrosu geleneği, halk oyunları gibi Türk kültürüne ait sembolik öğelerin yer aldığı paylaşımlar dikkat çekmektedir.

Haber/Belgesel kategorisi dışındaki tüm kategorilerde “Gelenek ve Görenekler”in izlerine rastlanmaktadır.

Tüm bu paylaşımlar ama özellikle Müzik/Şiir/Dans kategorisindeki içerikler nostaljik bir imge olarak sunulmaktadır. Film/Dizi/Program kategorisinde yer verilen eski reklam filmleri de nostaljik imgelere örnektir. Nostalji teması altında bir tabloya yer verilmemiştir. Çünkü tüm paylaşımların nostaljik öğeler barındırdığını söylemek mümkündür. Bunların her biri kültürel bellek aktarıcısı olarak işlev görebilir.

Yapılan paylaşım türlerini daha detaylı ele aldığımızda her bir kategorinin toplumsal hafızamızda yer etmiş kişiler, nostaljik imgeler, mekânlar ve olaylar hakkında olduğu görülecektir. Dikkatle seçilen içerikler sayesinde TRT Arşiv Instagram hesabının kültürel bellek aktarımının gerçekleşmesine katkı sağladığını söylemek gerekir.

Kategorisel ayırım yapıldıktan sonra temalar ayrılırken bilhassa dikkat çeken, her bir kategorideki içeriğin kendi içinde birden fazla temayı barındırıyor olmasıdır. Örneğin; bir müzik klibinde hem toplumun hafızasına kazınmış bir sanatçı ve dönemin müziği hem de o klip aracılığıyla klibin geçtiği mekânlar yeniden hatırlatılmaktadır.

Assmann (2001) kavramsallaştırdığı kültürel bellek ile; toplumsal norm, gelenek, görenek ve gündelik yaşam pratiklerinin kuşaktan kuşağa aktarılırken şimdiki zamanda geçmiş anlamlandırma kalıpları sunduğunu ifade etmektedir. Her dönemin teknolojisi, kültürel bellek aktarımının bir aracı olarak işlev görmektedir. Instagramın da bu araçlardan biri olduğu söylenebilir.

4. Sonuç

Ortak değerler toplumsal dayanışmayı yaratan, sürekli kılan en önemli faktördür. Kültürel değerlerin bütünleştirici ve kaynaştırıcı rolü sayesinde bireyler arasında birlik ve bütünlük sağlanır.

Toplumsal bellek veya kolektif hafıza, insanların birlikte aynı anda yaşadıkları geçmiş üzerine değil, geçmişin bilgisinin ortak olmasına vurgu yapar. Geçmişin bilgi üzerine paylaşım arttıkça toplumsal belleğin gücü de o oranda artar. Bu açıdan bakıldığında bireysel yaşamın kolektif hafızadan beslendiği görülür. Toplumsal bellek ise köprü kurarak geçmiş, şimdide canlı tutar.

Kültürel belleğin silinmemesi için toplumsal hafızayı oluşturan öğelerin sürekli tekrarlanması gerekmektedir. Bu tekrar olmadığı ve toplumu oluşturan bireyle-

rin ortak bir paydada buluşmasını sağlayacak tetikleyici unsurların eksikliği ya da yoksunluğu kültürel belleğin izlerinin silinmesine sebep olacaktır. Dolayısıyla sosyal medya gibi kültürel belleği canlı tutacak araçların titiz ve istikrarlı bir şekilde kültürel bellek aktarımında kullanılmasının önemi ortadadır.

Yaşadığımız çağda her şey çok hızlı bir şekilde tüketilmektedir. Sosyal medya üzerinden paylaşılan içerikler de kısa bir süre içinde yerini yenilerine bırakarak eskimeye yüz tutmaktadır. Bu bağlamda TRT Arşiv Instagram hesabı hem kültürel belleği aktarma işlevi görmekte hem de hızlı bir şekilde tüketilen içeriklerin yerine sürekli yenilerini koyarak hafızayı canlı tutmaya devam etmektedir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında, TRT Arşiv Instagram hesabının toplumsal hafızanın canlandırılması işlevine katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Sosyal medyada salt paylaşım yapmak yeterli değildir. “Türkiye’nin görsel hafızası” olarak kendini tanımlayan TRT Arşiv Instagram hesabında da gördüğümüz üzere tam da tanımına uygun bir şekilde içerik paylaşımı yapılmaktadır. Kültürel bellek aktarımının devam etmesi için aynı şekilde dengeli ve düzenli aralıklarla paylaşım yapılmaya devam edilmesi önemlidir.

Sosyal medyada istikrarlı ve dengeli bir şekilde gerçekleştirilen paylaşımların takipçilerde alışkanlık yaratması kaçınılmazdır. Dolayısıyla takipçi sayısı da göz önüne alındığında TRT Arşiv Instagram hesabının bu anlamda başarılı bir şekilde yönetildiği düşünülebilir.

Halk röportajları kategorisine ait videonun altına yapılan takipçi yorumlarına bakıldığında TRT Arşiv Instagram hesabında halk röportajlarına daha sık yer verilmesi gerektiğini söylemek gerekir. Çünkü yapılan yorumlarda görülmektedir ki insanlar sosyal medya üzerinden ortak bir paydada buluşabilmektedir. Takipçiler, videonun altında birbirlerine yorum yaparak eski günlere dair ortak bir hatırlama edimi gerçekleştirmektedir. Ayrıca dönemin hafızası insanların konuşma biçimlerinden, kullandığı sözcüklerden, röportajın yapıldığı mekânın izlerinden açığa çıkmaktadır. Bu anlamda da farklı dönemlere ait halk röportajları kültürel bellek aktarımında önemli bir işleve sahip olabilir.

Ayrıca kullanıcı yorumları üzerine yapılacak bir araştırma, hatırlamanın ne şekilde gerçekleştiği üzerine fikir verebilir.

Dolayısıyla başka araştırmalarda kullanıcı yorumları üzerinden bir değerlendirme yapılması kültürel bellek aktarımı hususunda literatüre katkı sağlayabilir.

Bu araştırmada TRT Arşiv Instagram hesabı örneğinde sosyal medyanın kültürel bellek aktarıcısı olarak nasıl kullanıldığına dair genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu paylaşımların takipçiler üzerinde nasıl bir etki yarattığına dair bir değerlendirme yapmak bu araştırma dâhilinde mümkün değildir. Ancak takipçiler/kullanıcılar örnekleminde de bir araştırma yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir ve bu çalışmanın yeni çalışmalara kapı aralaması beklenmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Assmann, J. (2001), *Kültürel Bellek*, (Çev.: Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Benjamin, W. (1995). *Pasajlar*, (Çev.: Ahmet Cemal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1986). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd Press.
- Boym, S. (2009). *Nostaljinin Geleceği*, (Çev.: Ferit Budak Aydar), Metis Yayınları, İstanbul
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, (Çev.: Alaeddin Şenel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Dijck, J.V. (2007). *Mediated Memories in the Digital Age*. California: Stanford University Press
- Fentress, J. Wickham, C. (1992) *Social Memory*, Blackwell, Massachusetts Erişim Tarihi: 24.09.2021. <http://libgen.org>
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, (Çev.: Büşra Uçar), Heretik Yayınları, Ankara.
- Hall, S. (1993). "Melez Şahsiyetlerimiz", (Çev.: Özgür Gökmen), Birikim Dergisi.
- Huyssen, A. (1999). *Alacakaranlık Anıları*, (Çev.: Kemal Atakay), Metis Yayınları, İstanbul.
- Jedlowski, P. (2001). "Memory and Sociology: Themes and Issues". *Time and Society* 10(1)
- Jensen, K. B. (2002). "The Complementarity of Qualitative and Quantitative Methodologies in Media and Communication Research", *Handbook Of Media Communications Research Qualitative and Quantitative Research Methodologies*, (Edit.: Klaus B. Jensen), Routledge: Florence, KY, USA.
- Kümbetoğlu, B. (2006). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Lister, M. ve Wells L. (2001). "Seeing Beyond Belief: Cultural Studies as an Approach to Analysing the Visual" *Handbook of Visual Analysis*. Theo van Leeuwen ve Carey Jewitt (der.) içinde, London

- Mayring, P. (2011). Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş: Nitel Düşünce İçin Bir Rehber, (Çev. Adnan Gümüş ve M. Sezai Durgun), Ankara.
- Nora, P. (2006). Hafıza Mekânları, (Çev. Mehmet Emin Özcan), Dost Yayınları, Ankara.
- Ong, W. (1999). Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüñ Teknolojileşmesi. (Çev. Sema Postacıoğlu Banon), Metis Yayınları, İstanbul.
- Rossi A. (1982). Şehrin Mimarisi (Çev. Nurdan Gürbilek), Kanat Kitap Yayınları, İstanbul.
- Schudson, M. (1997). "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri", (Çev. Begüm Kovulmaz), Cogito Bellek: Öncesiz, Sonrasız, (Bahar 2007)
- Sontag S. (1978). On Photography, (Ed.Allen Lane), London, Great Britain : Penguin Books Ltd.
- Williams, R. (1998). Eğlence İncelemeleri, (Haz. Tania Modleski), (Çev. Nurdan Gürbilek), Metis Yayınları, İstanbul.